

Česká republika v Evropské unii: roční vysvědčení

Petr Zahradník

EU Office České spořitelny

EU OFFICE

Česká spořitelna, a.s.

Poláčkova 1976/2

140 00 Praha 4

tel.: +420 261 073 308

fax: +420 261 073 004

EU_office@csas.cz

<http://www.csas.cz/eu>

Petr Zahradník

+420 261 073 019

pzahradnik@csas.cz

Jan Jedlička

+420 261 073 484

jjedlicka@csas.cz

Alena Smolíková

+420 261 073 308

asmolikova@csas.cz

Obsah:

Skutečnost.....	3
<i>Nenaplnění negativních očekávání či katastrofických scénářů.....</i>	<i>3</i>
<i>Naplnění pozitivních očekávání.....</i>	<i>3</i>
<i>Nenaplnění některých efektů z důvodů příliš krátkého období.....</i>	<i>4</i>
Výzvy.....	5
Závěrem.....	7

Skutečnost

Dosavadní zkušenost našeho ročního členství v EU je mírně pozitivní a střízlivě nadějná. Pokusme se rozdělit dopady na tři skupiny:

Nenaplnění negativních očekávání či katastrofických scénářů

Začneme-li skutečně skromně, musíme konstatovat, že za celý rok **nenastal v ekonomice žádný podstatný negativní šok**, který by mohl být přímo či odvozeně vztažen ke vstupu do EU. To je relativně dobrá zpráva, zejména pak ve světle řady katastrofických scénářů, črtaných v období krátce před vstupem. Před vstupem do EU se objevovali nejčastěji v rukou kritiků vstupu "argumenty", dokladující jak vzroste cenová hladina bez adekvátního růstu příjmů, jak vnější konkurence "rozdrť" naše slabé a nezkušené výrobce a obchodníky, atd. Zcela zodpovědně lze tvrdit, že téměř nic z toho se nenaplnilo. Žádný přímý i vyvolaný šok plynoucí z faktu členství nenastal. **Nedošlo k žádnému destruktivnímu dopadu na cenovou hladinu**, s výjimkou spíše kosmetického cenového vzrůstu vyvolaného jednorázovou potřebou daňové harmonizace (DPH, spotřební daň). Daňová harmonizace i poměrně viditelně zdražila některé ceny služeb. Jestliže někteří z jejich provozovatelů nejeví výrazné známky odporu (telekomunikace, informační služby, právní a poradenské služby), provozovatelé restaurací se dodnes nesmířili se zvýšením DPH na 19 % a velkou múrou je vidina podobného kroku pro hoteliéry a poskytovatele ubytování po 1. lednu 2006. Tento dopad se projevil jak ve zvýšení cen těchto služeb, tak zejména ve výrazném snížení marží, což může mít na majitele restaurací až likvidační dopad. Jiná situace je u cla. Definitivní zrušení cel a překážek obchodu uvnitř EU a přechod na společný celní tarif zlevnil řadu komodit - u vína a alkoholických nápojů je to například zcela zjevné, totéž u řady potravin exotického původu. Ovšem celkový dopad na cenovou hladinu je i zde zanedbatelný. Třetí typ dopadu nevyplývá přímo z celní či daňové politiky, ale z EU regulatoriky jiného typu - například produkčních kvót. To se týká například cukru, jehož výrobní kapacity jsou u nás vyšší než je očekávaný strop stanovený na příští období. Tento fakt se spolupodílel na zvýšení ceny cukru, jež bylo větší než kosmetické. **Cenová hladina se však vyvíjela velmi umírněně. Po několika měsících začala inflace klesat a Česká republika již opět patří mezi nízkoinflační evropské ekonomiky.**

Za jediný vážnější problém lze snad považovat deficit (prohlubující se) obchodu se zemědělskými komoditami a potravinami, zejména pak s Polskem. Samozřejmě nemáme šanci tomuto jevu čelit celními či necelními bariérami, ale pouze vytvořením obdobných podmínek, kterým se těší polští zemědělci. Analogicky, byť nepřímo, se na našem vnitřním trhu projevila i pravidla Společné obchodní politiky EU, týkající se pravidel obchodu se třetími zeměmi. Konkrétně máme na mysli dovoz obuvi a textilních výrobků například z Číny, vůči níž bylo od 1. 1. 2005 zrušeno uplatňování množstevních kvót dovozu do celé Unie. Tato opatření mohou mít destruktivní dopad na tuzemské výrobce.

Naplnění pozitivních očekávání

Pokud nemáme ambice smířit se s málem, můžeme konstatovat, že i vlivem vstupu do EU se **naše ekonomika stala relativně velmi slušně rostoucím organismem** (zejména pak při porovnání s celou EU-25 a zejména bývalou EU-15), jež vykazuje i velmi pozitivní střednědobý výhled. V porovnání s ostatními nováčky nicméně není naše růstová dynamika až tak slavná a zejména v baltských zemích, Slovensku a poslední době i Polsku, lze spatřovat návod, jak nadprůměrně růst.

Vyhlíží to tudíž, že naplněných pozitivních očekávání je poměrně dost. Je otázkou, do jaké míry ovlivnil vstup do EU tento relativně velmi slušný hospodářský růst. Nicméně pozitivní střednědobý výhled může být rovněž důvodem kladného hodnocení. Dopad vstupu na tento výsledek je zřejmý. Zcela nejvíce pozitivně ovlivněnou veličinou bez jakýchkoliv pochyb je **zahraniční obchod. Vykázaná dynamika růstu vývozní i dovozní strany je zcela enormní a jednoznačně potvrzuje výrazné oživení obchodních a podnikatelských transakcí za účasti českých subjektů v rámci rozšířené EU.** Ještě pozitivnější je fakt, že ona vývozní strana nakonec dopadla ještě lépe a po mnoha letech se čistý export stal kladným přispěvatelem růstu HDP. Je zřejmé, že se na vývoji zahraničního obchodu podílely i čisté konjunkturální vlivy, nicméně členství v EU nepochybně podstatně přispělo k popsánímu vývoji. Posílení zahraničně-obchodních transakcí bylo dále doprovázeno úměrným nárůstem výkonů mezinárodní nákladní a osobní dopravy. Jediné negativum lze zde spatřit v ekologických dopadech dopravního boomu a ve zhoršení kvality dopravní infrastruktury. Efekt rozšíření je patrný i v **pokračujícím přílivu přímých zahraničních investic**, který rozhodně neustál; k již obvyklým důvodům se v poslední době přidává i přesídlování firem a jejich výrobních činností z tradičních členských zemí do zemí nováčků, včetně České republiky, především z nákladových důvodů a výrazně snazší administrativní procedury po 1.

květnu 2004. Změna chování zahraničních investorů a jejich náhled na českou realitu zatím není příliš zřetelná; jedná se o faktor, který se patrně projeví až za delší dobu. Nicméně, fakt našeho členství představuje jakousi zlepšenou referenci našeho teritoria, jakýsi vylepšený argument pro naše renomé. Ale chování a nahlížení - jak známo - se mění dlouho. I po téměř 20 letech členství Portugalska a 24 letech členství Řecka jsou tyto země v očích "otců zakladatelů" stále "ti chudší z Jihu".

První rok našeho členství potvrdil, že **fondy EU nejsou žádná chiméra, ale skutečnost**; a to i přesto, že lze registrovat řadu stížností ohledně jejich obtížné dostupnosti, i technicko-administrativních a koncepčnějších nedostatků. Přibližně 5.000 řešitelů projektů s podporou těchto fondů zřejmě hovoří jinak. V souhrnu přes 30 mld. Kč našlo své adresáty i přesto, že některé Operační programy registrují výrazný převis poptávky nad jejich možnostmi a jiné naopak zatím zcela nevyužily svůj potenciál. Ode dne vstupu do konce letošního roku je reálně počítat s částkou přibližně 50 mld. Kč. Toto číslo sice nespasí ekonomiku jako celek, ale těm, kteří respektují pravidla a zadání jednotlivých programů může výrazně pomoci. Každopádně je hodnocení aktuálního čerpání fondů EU dosud pouze výrazně dílčí.

Na druhé straně je možné říci, že **české subjekty doposud vůbec nevyužívají a jsou jen velmi málo informovány o přímých grantech a půjčkách** vyhlašovaných přímo Evropskou komisí.

Hodnocení dosavadního průběhu čerpání fondů EU by tak nemělo být rozhodně výhradně kritické. S ohledem na fakt, že jsme do nynějšího programovacího období vstupovali na počátku jeho druhého poločasu a že jsme měli málo příležitostí ovlivnit jej k obrazu svému, je zapotřebí přiznat, že objem disponibilních prostředků plynoucích z EU fondů je **výrazně vyšší**, než v předvstupním období.

Z hlediska dostatečné připravenosti českých subjektů na podmínky fondů EU lze konstatovat, že příprava předem byla spíše vzácností. Většina českých subjektů následovala příkladů jiných zemí, kteří do EU, resp. ES vstoupili před námi. To znamená, že sice věděli, že nějaké fondy existují, ale současně se učili a stále učí je poznávat a **využívat jaksi za pochodu**, v průběhu hry. V porovnání s ostatními nováčky české subjekty nikterak nevyčnívají, ani v dobrém, ani ve špatném slova smyslu. Pro všechny platí, že se učí teprve, když čelí praktickým výzvám. Ukazuje se, že být připraven předem je sice dobré, ale praktickou zkušenost nemůže teoretická předchozí příprava nahradit.

Bohužel, stále existují oblasti, ve kterých není možné předkládat projekty. Jedná se o projekty, spadající do **Operačního programu Rozvoje lidských zdrojů**, kde se některé projekty zaměřené na vzdělávací činnosti mohou předkládat až od počátku letošního dubna, některé, zaměřené na dlouhodobé, celoživotní vzdělávání a profesní trénink dokonce ještě stále nejsou otevřeny pro předkládání projektů.

Určité specializované společnosti provedly audit zajištění služeb spojených s fondy EU ze strany státních orgánů a v jeho rámci odhalily určité závažné chyby. Jejich **náprava je povolná**; i zde platí, že je to učení praxí a získáváním mnoha nových zkušeností. Některé chyby se odstraňují, jiné, například spojené s kvalitou posuzování a vyhodnocování úspěšných projektů, se budou zřejmě odstraňovat delší dobu.

Některé zkušenosti například říkají, že hodnocení není vždycky objektivní; že někteří hodnotitelé buď vědomě prosazují určité projekty, či naopak jsou proti nim, aniž by to bylo zasloužené. Říká se i, že někteří hodnotitelé jsou spojeni s některými poradenskými firmami, které připravují pro své klienty zpracování projektů. A jsou kritizovány i nadměrné průtahy, které blokují rychlé a pružné schválení projektů. I zde platí, že všichni zúčastnění se učí. A s ohledem na celek si myslím, že problematických případů není mnoho.

Nenaplnění některých efektů z důvodů příliš krátkého období

Rok byl zatím **příliš krátkým obdobím na to, aby se naplnila očekávání v oblasti strukturálních reforem či redukce míry nezaměstnanosti**. Je pravděpodobné, že nové podnikatelské příležitosti povedou k vytváření nových pracovních míst; rok je však příliš krátký na to, aby tento efekt byl patrnější. Z tohoto pohledu se na první pohled v těchto oblastech "jakoby nic nestalo", nicméně náročnost na pracovním trhu se zvýšila a strukturální reformy pod tlakem EU politik (Nový Lisabon, Nový finanční rámec) budou rovněž probíhat.

Pokud podtrhneme a sečteme, je zřejmé, že **celkové vyznění a dojem jsou rozhodně pozitivní**.

Výzvy

Shodou okolností, první rok našeho členství v EU přišel ve chvíli, kdy EU sama řeší některé zcela klíčové a osudové záležitosti své budoucí existence. Česká republika má tu příležitost se na jejich řešení rovněž podílet úměrně své reálné síle a možnostem. Lze se domnívat, že ke klíčovým výzvám budoucnosti EU v současnosti patří především vyjednání odpovídajících podmínek v rámci **Nového finančního rámce 2007 – 2013**. Není to nic jiného, než vyjednání odpovídající částky finančních zdrojů pro účely fondů EU v budoucím daném období. Již nynější vývoj vyhlíží, že Česká republika bude v přepočtu na jeden rok schopna přijmout přibližně 4 – 5krát větší objem těchto prostředků v porovnání se současností. Druhou strategickou záležitostí je plnění obsahu **Nové lisabonské strategie**. Budoucí strategický vývoj EU se bude opírat o vzájemné propojení Nové lisabonské strategie a Nového finančního rámce a každá členská země zde může nalézt užitečnou inspiraci k tvorbě své vlastní národní strategie, vycházející ze společných evropských not. A bezesporu třetí výzvou, v jejímž naplňování dosud nepůsobí Česká republika ani trochu přesvědčivě, je proces **ratifikace Ústavy pro Evropu**. Česká exekutiva zatím nezaujala vlastně žádné stanovisko k vlastnímu procesu ratifikace, nemluvě již o nulové informační kampani ze strany vlády, tak propastně odlišné od těch, jež probíhají v drtivé většině ostatních členských zemí, nemluvě již o tom, že šest zemí již hladce Ústavu ratifikovalo.

Domníváme se, že přijetí jasného stanoviska a scénáře, jak vůbec Ústava u nás schvalována bude, vedoucího k její následné ratifikaci, by bylo velmi žádoucí. Přestože se po formální stránce nejedná o optimální dokument (nečtivý, příliš dlouhý, neatraktivní), obsahově zjednodušuje předchozí vrcholnou právní úpravu, přináší věci pro fungování Unie potřebné a současně neomezuje roli a pozici národních států. **Nepředstavuje žádný zásadní obsahový převrat**, jak se snaží zdůraznit jeho kritici.

Česká republika si může považovat, že k takto zásadním záležitostem budoucnosti evropského kontinentu má příležitost co říci, že od těch zkušených se může přiučit (malé Lucembursko by nám mělo sloužit jako permanentní pozitivní příklad, jak členství v EU využít k optimálnímu rozvoji národní ekonomiky i společnosti) a že své vlastní zkušenosti může předat těm, kteří o to projeví zájem. Prolínání kultur a zkušeností a hledání nejlepšího řešení ve vzájemné soutěži je hodnota, kterou je třeba ctít. I proto můžeme uplynulý první rok v EU z našeho pohledu hodnotit s **mírným pozitivem a střízlivou nadějí**.

Čtvrtou klíčovou výzvou je pak **volba cesty k euro**. Stále sice platí společný vládní a centrálně-bankovní plán počítající se scénářem 2009 - 2010, nicméně většina nyní počítá téměř automaticky s oním pozdějším datem. Takže tato perspektiva se sice nikterak viditelně, přesto však lehce plíživě posouvá. I změna personálního obsazení Bankovní rady ČNB mohla naznačit (či spíše potvrdit), že za každou cenu naše centrální banka co nejdříve do euro-zóny rozhodně vstupovat nehodlá. Spíše intuitivně - poslední rok této dekády je zřejmě nejbližším možným datem našeho vstupu do euro-zóny.

Některé z okolních zemí jsou v tomto ohledu aktivnější a usilují o dřívější přijetí do euro-zóny. Slovinsko, Litva a Estonsko se již dva měsíce po svém členství v EU staly i **členy ERM II**. I ostatní - podle našeho názoru - komplexně méně připravené země než Česká republika alespoň verbálně demonstrují svoji připravenost vstoupit do euro-zóny dříve než my.

Tento efekt spatřujeme spíše ve vnímání (vnějším vnímání), že kdo je v euro-zóně, resp. se tam snaží co nejdříve dostat, je jaksi "lepší" a před těmi, kteří tam ještě nejsou. Domníváme se, že ekonomicky není zas tak podstatné, zda tam vstoupíme o dva roky dříve nebo později. **Reálné konvergenci** členství v euro-zóně může bránit jen velmi málo, pokud vůbec, za předpokladu, že bychom nevstupovali v nějakém nerealisticky silném kursu. Na druhou stranu, i mimo euro-zónu si můžeme nechat jen snít o nějaké měnové autonomii. Budeme spíše kopírovat měnové parametry euro-zóny. Myslíme, že s ohledem na vývoj inflace i úrokových sazeb (nyní záporný úrokový diferenciál) i kursovou stabilitu, rozhodně bychom nemuseli se vstupem do euro-zóny nikterak výrazně váhat. Otázkou je plnění **Konvergenčního plánu** a schopnost snižovat deficit a výrazně neakcelerovat veřejný dluh. V současné době vyhlíží plnění Konvergenčního plánu relativně velmi uspokojivě. A mnozí z nás si pamatují, jak to s vyhodnocováním Maastrichtských kritérií bylo na konci 90. let. Spíše diplomatické schopnosti, než argumenty statistických čísel hrály tehdy klíčovou roli.

Lze si navíc uvědomit i jistý rizikový faktor v případě, že některé z okolních zemí přijmou euro výrazně dříve než my. Toto riziko je poměrně reálné; u těch zcela okolních a s námi nejvíce srovnávaných je asi menší. Ve vztahu ke Slovinsku, Litvě a Estonsku je zjevně větší. Na druhou stranu nynější obraz vyhlíží, že země Visegrádské čtyřky vstoupí pospolu, resp. jen s velmi nepatrnými časovými rozdíly.

To riziko navíc nemá fundamentální základ, ale jedná se spíše opět o riziko týkající se renomé, pověsti. Kdo bude v euro-zóně, bude "in" a tudíž atraktivní pro investice a zajímavé transakce. Problém by samozřejmě byl, kdyby tam již

všichni byli kromě nás; v tom případě bychom přišli zcela reálně o řadu podnikatelských příležitostí; čistě z důvodu jednoduchosti, průhlednosti i úspory transakčních nákladů by tito investoři dali přednost těm zemím, kde již euro funguje.

Jak pro firmy, tak i domácnosti by výhodou osvojení euro byla především **eliminace transakčních nákladů** (nákladů spojených s transferem peněz z jedné měny do druhé), společné měnové prostředí a větší cenová transparentnost, **eliminace kursového rizika** v rámci euro-zóny, vysoká pravděpodobnost trvale nízké inflace i fakt, že společná měna představuje v nynější fázi integrace logický doplněk Jednotnému trhu (když nejsou bariéry pro obchod, kapitál a osoby, měnové rozdíly jsou nadbytečné).

Občas se objevují z hlediska scénáře osvojení euro i otázky týkající se smyslu přijímání euro před započítáním nutných **reform penzijního systému a zdravotnictví**. Lze snad přijmout názor, že s ohledem na rozdělení kompetencí v EU mezi instituce a národní státy se jedná spíše o dvě paralelní záležitosti. Řada zemí euro-zóny samých stále čelí výzvě zahájení reform zdravotnictví a penzí. Zdravotnictví a penze zůstanou ještě dlouho autonomní součástí jednotlivých národních států; EMU, euro a společná měnová politika jsou naopak výlučnou výsadou EU institucí. Navíc, z dlouhodobého hlediska, náklady na tyto reformy se podle nových pravidel Paktu stability a růstu v čase posouvají a v prvním období nezapočítávají do výše deficitu, což některým zemím může cestu do euro-zóny (resp. členství v euro-zóně) krátkodobě ulehčit.

Závěrem

Lze se domnívat, že **vstup do EU České republiky rozhodně pomohl**. Otevřely se nové podnikatelské příležitosti, studenti vyrazili za vzděláním do ostatních zemí, fondy EU se staly realitou. Stali jsme se součástí klubu, v němž platí pravidla, která nám pomohou, pokud je budeme dodržovat. Členství je současně nekonečnou inspirací pro následování úspěšných vzorů (Lucembursko, Irsko, Finsko). Některé efekty potvrzují léta či desetiletí a rok je příliš krátká doba na jejich naplnění - máme tím na mysli změnu ekonomické struktury, zvýšení bohatství, efektivnější věda a výzkum, nová moderní pracovní místa apod.